

שמה יגעיל לפעמים בדליכא
שישים".

ברוקח סי' ר"נ: "ויזהר שלא
תנח היורה רתיחתה עד
ישפכו המים חוצה, וכן הורה
רב האי גאון". תשובת
הגאונים מובאת בשערי
תשובה סי' ר"פ: "ויזהר שלא
ינוחו המים מן הרתיחה, שאם
ינוחו אסור להגעיל בהן כלים".
בתרומת הדשן ח"א סי' קל"א:
"מי שיש לו כלים הרבה
שמגעיל בזה אחר זה, ורגילות
הוא כשמכניסים כלי אחד נחים
המים מרתיחתם, צריך
להמתין אחר כל כלי עד
שישובו המים ויעלו רתיחה".
(וכן באגור סי' תשמ"ב).

הב"י ריש סי' תנ"ב הביא
תשובת הגאונים הזו ואת דברי
תה"ד בסי' קל"א, וכתב: "וזה
לשון שיבולי הלקט: בעל
הדיברות כתב: מסתברא שאין
צריך לסלקן קודם שתנח
הרתיחה ולא להניחן שם עד
שתנח אלא מסלקן בכל עת
שירצה. היינו לומר שבעודם
נחים מהרתיחה לא יגעיל בהם
כלים לפי שכיון שאין המים
רותחים אין כאן הגעלה. אבל

הגעלה במים שמעלים רתיחה

א. מקור דין רתיחה במי הגעלה:

בגמ' פסחים ל: לגבי סכינים
מובא "אידי ואידי ברותחין
ובכלי ראשון". עוד לגבי עץ
פרור (רש"י: "שמגיסין בו
הקדירה") מגעילו ברותחין
ובכלי ראשון, קסבר כבולעו כך
פולטו".

ברא"ש פ"ב סי' ז' הביא
מתשובת גאונים: "ויזהר שלא
ינוחו המים מן הרותחים, שאם
ינוחו המים מן הרותחין אסור
להגעיל בהם כלים. ונטלן
ושוטפן בצונן, ואח"כ ממלא
היורה הגדולה וסובב שפתה
בטיט ומגעילה כמשפט
הראשון ושופכה ושוטפה".
בק"נ אות כ' הקשה, מדוע
צריך להגעיל היורה שוב, הרי
ע"כ מדובר בשיש בה שישים.
ותירץ: "חזרתי על כל צדי
הצדדים, ואין לי אלא דהגאונים
הצריכו הגעלה שנית, דגזרינן

בדבריו שלא די במים שיד סולדת בהם להגעלה, אלא ברותחין בלבד. פשטות דבריו שמדובר הן בהיתר והן באיסור.

אלו דברי הסמ"ק כשדן מדוע כף חולבת שנתחבה לתבשיל בשר בלי ראשון אינה עוברת הגעלה: "...ועוד דהגעלה אינה מועלת כי אם דוקא ברותחין כ"כ שמעלים רתיחה ולענין הצרכת שישים בעינן אפילו שאינה מעלת רתיחה רק שתהא יד סולדת בו, ועוד מספק רתיחה מצריכין שישים והגעלה אינה מועלת כי אם ודאי רותחת". כלומר, מדובר בשיש שישים כנגד הכף. וכן הוא באו"ה כלל נ"ח אות מ' שהגעלה ברותחין בדוקא, ולא ביד סולדת בו. בשו"ת רב פעלים יו"ד ח"א סי' י"ג דן ע"פ סמ"ק האם הצורך במי מעלים רתיחה להגעלה מדאורייתא או מדרבנן.

הרמ"א בדרכי משה (סק"ג) כותב: "אבל מדברי הרא"ש והסמ"ג משמע שלא מהני הגעלה אלא במים רותחים, אבל לא בנחו מרתיחתן אף שהיד סולדת בהן, וא"כ אף

אם נחו ואח"כ הרתיחן והגעיל בהם את הכלים פשיטא שעלתה להם הגעלה... וכתב הכלבו: יש פוסקין שצריך להזהר שלא תנוח היורה הגדולה שמגעילין בה מרתיחתה בעוד שהכלים בתוכה שלא יחזרו ויבלעו מה שפלטו, וכל זה במי שמגעיל אחר זמן איסורו. וכתב עוד שם שירתיח המים קודם שיכניס בהם הכלים ואם אינם רותחים כשמכניס שם הכלי ומשהא אותו עד שירתיח אין בכך כלום לפי שאינו פולט עד שירתיחו, ואע"ג שחמץ בפסח במשהו דחמץ לפני זמנו בנותן טעם ונותן טעם לפגם מותר, אך המגעיל משש שעות ולמעלה צריך להזהר שירתיח המים תחילה ושלא ינחו המים מרתיחתן בעוד שהכלים לתוכן לפי שאיסורו במשהו עכ"ל".

הכלבו מחלק בין הגעלה בזמן היתר להגעלה בזמן איסור. הרא"ש ותרומת הדשן לא חילקו בזה. יש להבין את מחלוקתם.

הסמ"ק (בב"ח רי"ג הגהת רבנו פרץ, הזכירו בתשובת תרומת הדשן שבב"י) פירש

הגעלה במים שמעלים רתיחה

ק

פולט את כל הנבלע אלא ברגע הרתיחה). אחר זמן איסורו, חמץ אוסר במשהו (לדעת הכלבו משש שעות ומעלה ג"כ), ולכן צריך שהכלי יהיה בעת רתיחת המים בלבד, שאז פולט את כל הבלוע. מתחדש, שבהגעלה ברותחין נפלט כל הטעם ואין שום בליעה ואף לא בשיעור משהו, אך קודם לרתיחה או לאחריה, יש חשש לבליעת האיסור שבמים בכלי ללא הפלטתו בהגעלה.

לפי זה באיסור הבטל בשישים, אפשר יהיה להגעילו בשישים גם שלא ברתיחה. כך הבין הרמ"א את דברי הב"י, ונחלק עליו להורות כהרא"ש ותרומת הדשן.

בחידושי הגהות הביא תמיהת המג"א על הסבר זה בב"י שבדברי הדר"מ, ופירש אחרת את דבריו. לב"י אין הגעלה אלא ברותחין, הנידון בדבריו הוא ברותחין שנחו, מה הדין בהרתחה נוספת. לכלבו קודם זמן איסורו אי"צ הרתחה נוספת. בזה חולק הרמ"א וסובר שהן קודם זמן איסור והן לאחריו צריך הרתחה נוספת.

קודם זמן איסורן יש לחוש. וכן משמע לקמן בסי' זה וכן דעת תרומת הדשן והאגור". נראה שהבין, שמסקנת ב"י כדברי הכלבו, דלא כרא"ש ותרומת הדשן שהביא הב"י בריש דבריו. כך שלב"י הגעלה תועיל גם בנחו מרתיחתן, וכפי הנראה בחום שהיד סולדת בו. ואם כך, לדעת הראשונים, וכפי שהביא משיבולי הלקט, רק ברתיחה מלאה ישנה הגעלה, קודם לזה ישנה הבלעה והפלטה שאין לחשוש להם, כיון שברתיחת המים, בסופו של דבר, נפלט כל הטעם שנבלע (ולאחר הרתיחה, כשנחו המים, הנבלע בחום המים נפלט באותו החום, אך די בזה להגעלה לכל הטעם ישן הבלוע מלכתחילה).

הכלבו השמיענו שגם קודם רתיחה יש הגעלה, הנפלט בהיתר הוא טעם שני דהיתרא שאינו אוסר את הכלי בהבלעה נוספת. ואף אם משהה את הכלי עד רתיחה נפלט הטעם שממשיך להיבלע ברגע הרתיחה (וצ"ל שזו הכונה בלשונו "אין בכך כלום שאינו פולט עד שירתיחו", שאינו

קא הגעלה במים שמעלים רתיחה

שבליעתן מרובה, וכן אם משהה את הכלים בתוך היורה יותר מדי ואינו משהה אותן כל כך, וכן שלא יצטרך להיזהר שלא ינחו המים מרתיחתן. (רמ"א: אך רבים חולקים וסבירא להו דאין הגעלה מועלת כלום אם אין המים רותחים על כן יש להיזהר אפילו קודם זמן איסורו שלא ינחו מרתיחתן כל זמן (שמגעיל) ושלא יכניס הכלים עד שירתיחו המים".

וע"ז כתב המג"א (סק"ג): "דברי הרמ"א תמוהים דגם הרב ב"י מודה לזה, אלא דלאחר איסורו כיון שנחו המים מרתיחתן אסור להרתיחן פעם שנית, דכל זמן שהם רותחין לא בלעו מימי הגעלה ואם נחו מרתיחתן בלעו. אבל קודם זמן איסור יכול להרתיחן פעם שנית ולהגעיל בו דהוי נ"ט בר נ"ט דהיתרא". לפי זה, בהגעלת איסור (ובפחות משישים) לכלבו ולשו"ע ההגעלה מועילה ברותחים בלבד, ואז ברתחה מי ההגעלה אינם בולעים עד שינחו. משעה שנחו יש חילוק בין איסור להיתר לענין הרתחה

הפר"ח בריש סי' תנ"ב בהקדמה לסימן, הביא את קושית הראשונים כיצד תועיל ההגעלה אם הנפלט מן הכלי חוזר ונבלע בו. לרמב"ן, במים רותחים ישנה פליטה בלי בליעה, כל עוד רתיחתם נמשכת. זהו כדברי הכלבו, שגם באיסור משהו, ניתן להגעיל בעת רתיחת המים אם יוציאם קודם שינחו. גם הפר"ח כתב נפק"מ זו לרמב"ן- שיהיה ניתן להגעיל לשיטתו איסור ב"י בפחות משישים. אלא שרוב הראשונים (תוס', רא"ש, סמ"ג ור"ן) חולקים וסוברים שהגעלת איסור תיתכן רק ביותר משישים או באינו ב"י.

ב. ביאורי האחרונים בדברי הב"י והרמ"א:

בשו"ע סי' תנ"ב ס"א כתב: "יש להיזהר להגעיל קודם שעה חמישית כדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלים בני יומן או לאו (רמ"א: או אם יש שישים נגד הכלי במים שמגעיל או לאו) וכן אם מגעיל כלים שבליעתן מועטת עם כלים

הוא וכפי דין כלי ראשון שדי ביד סולדת בו. מה שאמרה הגמ' בחולין הנ"ל הוא באיסור, כי מוכח לר"ת הנ"ל שאינו בולע כלל, וא"א להעמידה בשאין יד סולדת, ולכן בנפל לקדירה (כעין הגמ' חולין ק"ח:) או בכף חולבת בקדירה בשרית (דין הסמ"ק) צריך רתיחה בדוקא. הרמ"א חולק וסובר שטעם הסמ"ק משום "כבולעו כן פולטו" והיינו ברתיחה. הגר"א מביא את הגמ' פסחים ל: בדין סכינים "ברותחין ובכלי ראשון" הרמ"א. בסכין, מסתמא בלע ברותחין וצריך הגעלה ברותחין. (גם הביא הגר"א ראייה שרותחין הוא יד סולדת משבת מ"ב). 2. זו הבנת הרמ"א בב"י. אך יש לפרש אחרת, שכוונת הב"י והכלבו שלא ינחו המים מרתיחתן שמא יבלע הכלי לאחר הרתיחה, ואז לא תועיל הרתחה נוספת כדעת שיבולי הלקט. כפי שכתב בהגהות לטור, וכ"כ המ"ב וכה"ח בדעת השו"ע. כפי שבאר הגר"א את דעת השו"ע והרמ"א כתב הפמ"ג הנ"ל. (אש"א סק"ג)

שניה. וגם הרא"ש יסכים לזה וכפי שכתב "שאם ינחו המים אסור להגעיל בהם ונוטלין ושוטפן וכו'". דברי שיבולי הלקט הם בהיתרא, או באיסור ביותר משישים. הפמ"ג באש"א סק"ג כתב הן את הבנת הרמ"א בב"י והן את הבנת המג"א כך.

רק"א (סק"א) מבאר לדעת רמ"א, שהשו"ע מתיר הגעלה לאחר זמן איסורו, או כשהכלי במים ברתיחה בלבד (והוצא קודם שינחו המים), או ששהה בצמצום כך שלא יבלע שוב בתוך המים, ואז מועילה ההגעלה אף במים שנחו מרתיחתן. ומוכח שלדעת השו"ע אף קודם רתיחה ניתן להגעיל כלי.

הגר"א בביאורו (סק"ז) מסביר שבזמן איסורו יש להיזהר שלא ינחו המים מרתיחתן (כדברי הכלבו) כפי סברת ר"ת בתוס' חולין ק"ח "שנפל" שכל עוד הרתיחה נמשכת הכלי פולט ואינו בולע מהמים. בסק"ח מוסיף לבאר בדעת השו"ע: 1. להבנת הרמ"א- קודם שעה חמישית אין צריך רותחים אלא יד סולדת בו, משום שהיתר

ונבלע. ונ"ל להחמיר". בדבריו נראה שרק ברותחין ניתן להגעיל, כיון שרק כך מפליט הכלי את הבלוע בו.

ביו"ד סי' צ"ד בט"ז סק"ה הקשה לגבי כף חולבת שהכניסה לקדירה בשרית פעמיים, מדוע אין בתחיבה שניה הגעלה (כדברי הסמ"ק שהובאו, הב"י בסי' צ"ד הביאם גם כן). ותירץ, שאינו מעלה רתיחה. ואע"פ שתחיבה ראשונה היא מעין תחיבה שניה, ומתקיים כאן כבולעו כן פולטו, לא די בכך להגעלה, אלא צריך ברותחין בלבד (הסמ"ק הביא סיבות נוספות, לפיהן אפשר להסביר את הגר"א והפמ"ג, ועיי' רב פעלים יו"ד א' י"ג שהבחין בין הטעמים של הסמ"ק).

ג. פעולת ההגעלה בתוס' חולין ק"ח:

חולין ק"ח: בתוס' "שנפל":

"ופי' רבינו שמואל דהא דקאמר מפלט לא פליט היינו עד שיהא שבע מבלוע, אבל

מדבריהם נראה, שהצורך בהגעלה ברותחים הוא מדין "כבולעו כן פולטו", וכשם שבלע ברותחין כך יש להגעילו. (עיי' לבושי עז לג"ר עזריאל אוירבך על הכשר כלים עמ' תרל"ה שדייק כן בגר"א, אך לא בפמ"ג).

בלבוש (סי' תנ"ב ס"ג) כתב: "אבל שלא ינחו המים מתיחתן, ושלא יכניס הכלים עד שירתחו המים, נ"ל שצריך להיזהר אפילו כשמגעיל קודם שעה חמישי, דהא טעמא הוא כשאר המים מרתיחין אינן מפליטין, וא"כ ישאר החמץ בתוך הכלי... ולא דמי לשאר החילוקים שאמרנו, שהרי בכולן פולטין הכלים אלא שחוזרין ובולעים ממי ההגעלה, וא"כ אין טעם חמץ.. כבר נקלש טעם החמץ שבו ואינו נותן טעם בתוך הפסח. אבל כשמגעילין במים שנחו מרתיחתן, גוף הטעם הראשון נשאר בכלי ואוסר בפסח. והב"י התיר גם את זה, ואפשר דס"ל אע"פ שהמים שנחו מרתיחתן אינן מפליטין מ"מ הם מקלישים את הטעם שבכלי, והוי כאילו יצא וחזר

בקלבון השקל על המג"א סק"ג, הביא דברי ר"ת האלו להסביר את דעת השו"ע והכלבו. לפי ר"ת, כל עוד ישנה רתיחה, מבלע בלע מפלט לא פליט מה שבלע עכשיו, את הבלוע קודם פליט. וכפי שאמרה הגמ' ביורה רותחת וקדם לסלקו. אך כשנחו המים מרתיחתן, אם ירתיח שוב, המים יפלטו את הטעם מהרתיחה הקודמת שהרי הוא טעם ישן. כן הסביר את דעת הב"י (כפי שהסבירו הגר"א והפמ"ג למסקנה, דלא כרמ"א) שרתיחה נוספת באיסור לא תועיל להגעילו. בט"ז ובא"ר נקטו שהרתחה נוספת תועיל.

אך לפי הבנת הרמ"א בב"י ובכלבו, ניתן להבין אחרת. לר"ת כל עוד היורה רותחת מפלט לא פלטי המים. וכשנחו המים מרתיחתן ישנה הבלעה והפלטה. בהיתר די בהבלעה והפלטה זו להקליש את הטעם שבכלי ולהגעילו, משא"כ באיסור. לכן באיסור יש צורך ברתיחה וכפי שכתב השו"ע "שלא ינוחו המים מרתיחתן". זו הבנת הגר"א והלבוש לעיל בשיטה זו.

לאחר ששבע חוזר ופולט. וכן פי' הרב רבינו שמעיה. סוף סוף כי ניח הדר פליט היינו כי נח מבליעתו. ומשני שקדם וסילקו קודם שגמר בליעתו. ואותם כלים וקערות אסורות כשמגעילים אותם בתוך יורה גדולה ומניחין אותן מבפנים כשהמים רותחין היה מצריך רבינו שמואל להניחם שעה גדולה כדי שיהיה להם שהות לגמור בליעה ולחזור ולפלוט אח"כ. ודבר תימה דמי בקי לידע שיעור זה.

ואומר ר"ת דהא דאמר הכא מבלע בלע מפלט לא פליט היינו לא פליט מה שבלע עכשיו. אבל מה שהיה בלוע מקודם פליט. ואין להתיר מטעם זה להגעיל כלי שהוא בן יומו כשאין במים שישים לבטל האיסור ולהניח בפנים כשהם רותחין משום דמים מבלע בלעי האיסור שבכלי ולא פלטי דבמים שהן צלולים לא שייך לומר בליעה, דלא בלעי אלא שמתערב בהן האיסור. וגם אין סברא לומר דכי היכי דאמר מבלע בלע מפלט לא פליט מה שבלע, הכי נמי מפלט פליט מבלע לא בלע מה שפלט".

שהעבירן מהאור מרותחים
 אע"פ שנתנו להם דים כל"ר
 לעניין בישול בשבת, הדבר
 ידוע שאין חומם כ"כ גדול כמו
 בעודן על האור... וטעם בעלי
 סברא הראשונה.. דאין הפרש
 זה שהיה ע"ג האור ועכשיו אינו
 על גביו חשוב כ"כ הלכך עדיין
 כלי ראשון הוא לכל דבר".

באו"ח סי' תנ"א ס"ג סכינים
 מגעילן בכלי ראשון ומותרין.
 וכלי ראשון נקרא שהרתיחו בו
 המים על האש אפילו אינו עתה
 על האש רק שעודנו רותח".
 המג"א בסק"ז כתב: "שעודנו
 רותח- שהיד סולדת בו". קשה,
 הרי המג"א בסי' תנ"ב סק"ג
 כתב שאין הגעלה מועילה אלא
 ברתיחה לכו"ע.

הלבו"ש בסי' תנ"ב חילק,
 שבסכינים הולכים אחר רוב
 תשמישו מעיקר הדין, היינו
 בכלי שני, והחמיר השו"ע
 להגעילו בכל"ר משום
 ש"הרבה נדבק ונסרך בו" אך
 לא החמיר להצריך שיהיו
 רותחין. ובח"י שם סק"ז כתב
 על הגעלת קערות וכפות
 שתשמישן בכלי שני (בעירו
 עליהם) במים שאינם מעלים
 רתיחה את סברת הלבו"ש

ד. הגעלה ברותחין בכל"ר שהוסר מהאש:

טור יו"ד קכ"א: "אם הוא כלי
 ראשון כגון ירות וקדירות
 מגעילן בכלי ראשון, ונקרא כלי
 ראשון בעודו רותח אפילו אינו
 על גבי האש. וי"א שאם
 נשתמש בכלי בעודו על גבי
 האש צריך שתהיה גם כן
 ההגעלה דוקא בכלי שהאש
 מהלך תחתיו, והכי מסתבר".

בב"י שם: "אפילו אינו ע"ג
 האש- הכי משמע מדתנן פר'
 הכירה האלפס והקדירה
 שהעבירן מרותחין לא יתן
 לתוכן תבלין. ופי' רש"י
 שהעבירן מן האור מרותחין בין
 השמשות, לא יתן לתוכו תבלין
 משתחשך, דכלי ראשון כל זמן
 שרותח מבשל". והיא ראית
 הגר"א לפי' הרמ"א בב"י שאף
 ביד סולדת בו ניתן להגעיל
 כלים, הן מהלשון רותח בגמ',
 שכונתה ליד סולדת בו, הן
 מהענין שכלי ראשון רותח
 מבשל- מפליט ומבליע טעם.

עוד בב"י: "שצריך שתהא
 ההגעלה דוקא בכלי שאש
 מהלך תחתיו- משום שכלל
 בידנו כבולעו כך פולטו. וחמין

ובבדק הבית לרא"ה בית ב' שער ד': "שאין לנו באיסורין אלא כפי הכלל המסור בידינו כבולעו כך פולטו, וכלי שנשתמש בו רותחין באיסור, הכשרו בכדי אותן רותחין, ודיו שיהיה חמימותן כדי אותן רותחין של איסור ואין צריך להוסיף".

בפמ"ג סי' תנ"א משב"ז סק"ט: "שימש בכל"ר על אור, צריך שיגעיל בתוך יורה גדולה ומעלה רתיחות דוקא, כבסי' תנ"ב אות ג'. ושימש בכ"ר לאחר שהוסר מאש, די דיעבד בכך שישים לתוך כל"ר כזה ביד סולדת בו. ולכתחילה נוהגים הכל ביורה על גבי אש ומעלה רתיחות ואבעבועות". ובמש"ז סקי"א בסופו: "ואם כן טעליר יש להגעיל בכלי ראשון דוקא. ומיהו אף שאין מעלים רתיחות והוסר מאש. משא"כ קערה לפעמים על האש, בעינן על האש ומעלה רתיחות". נראה שהפמ"ג לשיטתו, כדברי החזו"א, שהגעלה ברותחין מדין "כבולעו כך פולטו", וכבלע מעיקרא בחום שהוא (כגון הוסר מהאש), די בהגעלה בחום זה. באג"מ כתב לגבי

כלימוד זכות. אם נדון כפי שכתב הח"י בסק"ו שאין הגעלה אלא ברותחין גם בבליעה בכלי שני מוכרח שיהא כך, אחרת אין הגעלה. (הב"ח בסי' תנ"א ס"ג בדים סכינים הביא דעת ר"ש שהגעלתם בכל"ר בלבד, ותמה הפר"ח שם אות ג' מה טעמו. ייתכן ומשום הצורך ברתיחה במי ההגעלה).

בחזו"א יו"ד סי' מ"ד סק"ב על דברי הטור הנ"ל בסי' קכ"א: "וכתב תרומת הדשן דצריך שהמים יהיו מעלין אבעבועות, דכיון דבשעת שימושו היה מעלה רתיחות כבולעו כך פולטו, וכ"ה באו"ח סי' תנ"ב. ומיהו, אם בלע בכלי ראשון לאחר שהעבירו מע"ג האש לכו"ע סגי ליה בהגעלה בכ"ר שהעבירו מע"ג האש וכש"כ בכלי שע"ג האש אף שאינו מעלה רתיחה. וכן הוא בשו"ע או"ח ס"ה, וכ"ה בח"י סי' תנ"ב סק"ז". מדבריו נראה כהבנת הגר"א והפמ"ג, שהגעלה ברותחין היא משום "כבולעו כך פולטו" ומסתמא בלע ברותחין. כל שודאי לא בלע ברותחין, הגעלתו כפי בליעתו.

בלבד מועלת להם הגעלה בכל"ר לאחר שהעבירוהו מן האש. ואצ"ל כשמגעיל כלי הבלוע מבשר וחלב שלדברי הכל יכול להגעילו בכל"ר לאחר שהעבירוהו מן האש אע"פ שטעם הבשר והחלב נבלעו בו ע"י האור אם לא נבלעו בו בבת אחת אלא בזה אחר זה מטעם שנתבאר למעלה".

בסי' תנ"ב ס"ג: "וכמכניס הכלים ליורה צריך ליזהר שיהיו המים מעלין רתיחה, דהיינו אבעבועות בעת כניסת הכלים לתוכם שהגעלה אינה אלא ברותחין שמעלין אבעבועות, אבל לא בחמין אע"פ שהיד סולדת בהם".

המהר"ם חלאוה לפסחים ל: לגבי סכינים, כתב שהגעלתם בכל"ר שאינו על האש. והקשה, שהרי צריך שמי ההגעלה יעלו רתיחה. על זה תירץ, שיש לומר שמי ההגעלה בכל"ר שהוסר מהאש עדיין מעלים רתיחה והוא הקצף שע"פ המים. (בספר הוראה ברורה הל' הכשר כלים הסתפק אם כונת מהר"ם חלאוה שמעלה אבעבועות או מעלה אדים). גם לגבי עירוי,

מדיח כלים להכשירו בחום גבוה מעט יותר מחום שימושו הרגיל.

אמנם בשו"ע הרב (סי' תנ"א סי"ד) כתב: "...לפיכך יש לכתחילה להכשיר סכינים בין גדולים ובין קטנים ע"י הגעלה בלבד והוא שיגעילם ברותחין בכל"ר. וכ"ר נקרא הכלי שהרתיחו בו המים אצל האש אפילו אם עכשיו בשעה שמגעילין בתוכו אינו עומד אצל האש הרי זה נקרא כלי ראשון ומגעילין בתוכו כל כלי הצריך הגעלה בכ"ר אם המים שבתוכו הן עדיין רותחין דהיינו שמעלין רתיחה כמ"ש בסי' תנ"ב".

ובסכ"ה: "...ונקרא כל"ר אפילו לאחר שהעבירוהו מן האש כמו שנתבאר למעלה, וי"א שכל כלי שנשתמש בו איסור ע"י חום כל"ר כשהיה כל"ר אצל האש צריך להגעילו בתוך כל"ר העומד אצל האש דכבולעו כל פולטו ולכתחילה יש להחמיר לדבריהם ולחוש בשאר איסורין אבל בחמץ אפילו לכתחילה יש לסמוך על סברא ראשונה שהרי י"א שאפילו כלים שנשתמש בהם ע"י האור

אדים אך אינם מבעבעים "מהני, בפרט לענין כלי חמץ בזמן היתר או הגעלת כלי בשר או חלב והיתרא בלע". ושם בהע' 7 הביא מן הראשונים לדייק שאי"צ מים מבעבעים בדוקא, אלא מעלים רתיחה (=אדים), וכן ממח' הראשונים בכל"ר שהוסר האש. אך מדברי שועה"ר בסי"ג לגבי סכינים, מוכח שנצרך בדוקא מעלים אבעבועות, שהרי הפנה לריש סי' תנ"ב, ושם פירש כן.

ה. הרתחה נוספת במים שנחו מרתיחתן:

רבינו מנוח על הל' חמו"מצ פ"ה הכ"ו: "צריך להישמר שתהיה היורה רותחת בתם הכלים בתוכה ובהוציאם אותם החוצה, מפני שאין פולטין אלא בשעה שהיא רותחת, ואם נתנם שם קודם שתעלה הרתיחה, בולעים הרבה מן המים שביורה, וכיון דבלעי טובא, לא פלטי כל מאי דבלעי".

הב"י בסי' תנ"א ס"ה הביא דעת ר"ת שניתן להכשיר כל"ר ע"י עירו. גם שם, נצטרך לומר שמדובר מבעירו מכלי המעלה רתיחה, ודין העירו כהכלי ממנו בא, כדברי רבנו יונה שבת מ"ב: שעירו מבשל מכח הכלי).

בשוע"ר הנ"ל מפורש, שאף הגעלה בכל"ר שהוסר מהאש נצרך בה מים רותחים עד אבעבועות. (ייתכן ובכלי שדפנותיו עבות מתאפשר הדבר).

את החילוק בין היתר לאיסור בסכ"ה, יש להסביר כפי דברי השו"ע בסי' תנ"ב לחלק מהפירושים, שבהגעלת היתר מוקלש הטעם בשל נ"ט בר נ"ט דהיתרא, וע"פ הסבר הב"י ביו"ד סי' קכ"א שכל"ר שהוסר מהאש נחלקו בסברא אם חומו מועיל להגעלה כמו חום כל"ר שעל האש, מסתבר שאף אם נדון שאין חומו כחום כל"ר שעל האש, עדיין מבליע ומפליט דיו להקליש עם הבלוע.

בספר הלכות חג בחג- הגעלת כלים, כתב הגרמ"מ קארפ (בעמ' נ"ב) שאם המים מעלים

הגעלה במים שמעלים רתיחה

קט

בסק"ו בדעת השו"ע משמע שמפרש שאין מחלוקת בזה.

בסק"ט במ"ב על הסיפא בדברי השו"ע ("ושלא יכניס הכלים עד שירתיחו המים") כתב: "רוצה לומר, דאם מגעיל לאחר זמן איסור אין נכון להכניס הכלי קודם שירתיחו המים אף שישהה בתוכו עד שירתיחו, מטעם שלא יבלע ממי ההגעלה שיש בהם פליטת כלים. ואף דאח"כ כשירתיחו המים יפליט גם בליעה זו, מכל מקום לכתחילה אין כדאי להוסיף בה בליעת חמץ". וכפי הנראה, פירש את טעמו של השו"ע כחשש לכתחילה. אין נכון לנהוג כך בהכשר כלי, אך ההגעלה ברתיחה מפליטה את כל הבלוע.

אך לפירוש המג"א בסק"ג, והגר"א (סוף סק"ז) לדעת השו"ע כשנחו המים הרתיחה נוספת לא תועיל (המג"א כתב "אסור להרתיחם שוב" ויל"ע בכונתו). והסיבה, כדלעיל, ע"פ ר"ת שטעם היוצא בעת הרתיחה אינו נבלע בכלי שוב, אך טעם שישנו במים (טעם ישן) נבלע. כשנחו המים נבלע

בתרומת הדשן סי' קל"א הנ"ל מפורש שיכול להגעיל כן, ע"י הרתיחה נוספת לכלי שבתוך היורה, הביאו א"ר סי' תנ"ב סק"ה וחק יעקב סק"ז ופסקו כן להלכה.

בשו"ע סי' תנ"ב ס"א: "...וכן שלא יצטרך ליזהר שלא ינחו המים מרתיחתן, ושלא יכניס הכלים עד שירתיח המים".

לגבי הדין הראשון, שלא ינחו המים מרתיחתן, ע"פ דברי הכלבו הנ"ל, נחלקו אחרונים בפירושו לעיל. לרמ"א ורעק"א, החידוש הוא שאז א"א להגעילים ביד סולדת בו כי איסורא בלע (במשהו לשיטת כלבו אחר שעה שישית, או בשישים כפי שהביא הב"י). אבל הרתיחה נוספת תועיל להגעילם. גם הט"ז בסק"ג על דברי השו"ע כתב: "ואם נחו אזי חוזר ומרתיח ומגעיל בהם".

וכן במ"ב סק"ח בהגהת רמ"א: "דאותו כלי שיניח בה אחר שנח המים אין עולה לה הגעלה, אם לא שישהה הכלי בה עד שיחזור וירתיח המים".

ברתיחה הקודמת, לכן במים טעם חזק, משא"כ כשהכניס כלי בעוד היד סולדת בו והרתיחה, הרתיחה תפליט את כל הנובלע קודם לכן.

ו. הדין בדיעבד בהגעלה שאינה מעלה רתיחה:

הא"ר סק"ה כתב שהגעלה במים אינם מעלים רתיחה אף בדיעבד אינו כלום. (דלא כמשמע בשו"ת מהרש"ל כ"ו, יעויין בתשבתו שיש לפרש אחרת). כן החמיר בדיעבד בשו"ת ס"י תנ"ב ס"ג. ובתרומת הדשן ס"י קל"א הנ"ל כתב: "אי לא נזהר הפסיד". הפמ"ג באש"א סק"ג פי' כוונתו בלשון "הפסיד" שצריך להגעיל שוב, אך אינו אוסר מאכל שהיה בו. ומראיתו מרמב"ם בהל' מעשה הקורבנות במירוק שיפוד הבין שדי ביד סולדת בו לענין דיעבד. וסיכום: "וא"כ בהפסד מרובה כהאי גוונא אין בידי לאסור ולא להתיר". המ"ב בסק"ו הביא ספקו של הפמ"ג והכריע להקל באינו בן יומו בדיעבד.

טעם איסור במים והוא חוזר ונבלע בכלי גם ברתיחה השניה. לפ"ז גם כשמכניס כלי מלכתחילה למים קודם רתיחה, אף ברתיחה יבלע טעם איסור בכלי וזהו דינו של השו"ע בסיפא. וכפי דברי רבינו מנוח הנ"ל "כיון דבלעי טובא, לא פלטי כל מה דבלעי". המג"א גופא בסק"ו פירש שאם מתחילה הכניס כלי למים קודם רתיחתם, הכלי בולע עד הרתיחה. הפמ"ג פי' שבולע מטעם כלי שקדם לו, אך בלב"ש פי' כפשוטו- שבולע מטעם עצמו ונחלק עליו וכתב "שהיא חומרא גדולה, לפי שהרתיחה מפליטה כל טעם שבו".

כה"ח בסק"ח פי' בדעת השו"ע שבמים שנחו מרתיחתן הרתחה נוספת לא תועיל, וכפי שנתפרש בדעת הכלבו והב"י. אך בסק"כ לגבי הכנסת כלי קודם רתיחה, כתב כלבו"ש, שהרתחה נוספת תועיל והיא חומרא יתירה לחשוש לכך (כ"כ הפר"ח בדעת השו"ע). ייתכן ותפס שחידוש רבינו תם הוא דוקא במים שנחו, שאז טעם האיסור במים נפלט

הגעלה במים שמעלים רתיחה

קיא

- ז. סיכום ומסקנה להלכה:
1. לכתחילה יש להכניס את הכלי למי ההגעלה בשעת רתיחה בלבד.
 2. אם הוכנס הכלי קודם רתיחה, כשרתחו המים ההגעלה הועילה.
 3. נשאר הכלי לאחר רתיחה כשנחו המים, נחלקו הפוסקים אם ניתן להגעילו ברתיחה נוספת.
 4. הגעיל במים שיד סולדת בהם, ההגעלה אינה מועילה, ויש להגעיל הכלי שוב.
 5. נראה לדעת פוסקים אחדים, שהגעלת כלי באותו החום שהשתמשו בו מועילה.
- חידוש מצאתי בשו"ת דברי דויד (לרה"ג דויד טהרני) יו"ד סי' י' אות ה' כתב: "ואגב נראה דאם רתחו המים ובגלל שהגעילו בהם הרבה כלים נחה הרתיחה, כל זמן שהמים רותחים בשיעור שהיס"ב אפשר להגעיל בהן וכמו שכתב מר"ן, ובודאי שאם עברו והגעילו בהם עלתה הגעלה וא"צ לחזור ולהגעיל שוב, ובמק"א הארכנו בזה".